

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

El tractament de la varietat dialectal a les aules: Recursos didàctics a partir del cas de l'eivissenc.

M^a del Mar Ripoll Ribas

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2019-20

DNI de l'alumne: 47406833S

Treball tutelat per Ariadna Benet Parente
Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:
varietat dialectal, escola, mestre, estàndard, recursos didàctics

El lenguaje es el mapa de una cultura. Te dice de dónde viene su gente y a dónde se dirigen

-Rita Mae Brown-

RESUM:

El coneixement, interès i respecte per la varietat dialectal de la llengua catalana és un contingut que apareix al currículum de l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura d'Educació Primària (Conselleria d'Educació i Universitat, 2014). Però fins a quin punt és present a les aules? Simplement s'esmenta? O s'aporten mostres reals de les diverses varietats dialectals? Quin és el posicionament de l'escola com a principal institució educativa a l'hora de triar el model estàndard o el de la varietat dialectal per a l'ensenyament? A través d'aquest treball, es pretén conèixer i analitzar quines són les formes de tractament que es donen als dialectes per part dels centres escolars i com influeix el dialecte del propi mestre en tot aquest procés.

Un cop coneguda la teoria, s'exposaran una sèrie de recursos metodològics i didàctics a partir del cas del dialecte eivissenc. Es prendran com a base per presentar aquests recursos dos projectes: "Eivissenquisme Il·lustrat" i el projecte "Na Marieta cercaparaules", engegat per l'escola CEIP Sant Antoni. La finalitat principal del present treball és que aquests recursos puguin resultar útils a mestres a l'hora de proposar activitats per treballar el dialecte tant a nivell d'escola com a nivell d'aula.

Paraules clau: varietat dialectal, escola, mestre, estàndard, recursos didàctics.

ABSTRACT:

Knowledge, interest and respect for the dialectal variety of the Catalan language is a content included in the curriculum of the subject "Catalan Language and Literature of Primary Education" (Conselleria d'Educació i Universitat, 2014). But is it really present in the classrooms? Is it only mentioned? Or real samples of the various dialectal varieties are provided? Which is the position of the school as the main educational institution when it comes to choose between the standard model or the dialectal variety as teaching variety? The aim of this essay is to know and analyze the forms of treatment given to dialects by schools and how the teacher's dialect influences this process.

Once the theory is known, methodological and didactic resources will be presented based on the case of the Ibizan dialect. Two projects: “Eivissenquisme Il·lustrat” and the linguistic project “Na Marieta cercaparaules”, launched by the CEIP Sant Antoni, will be used as a basis for presenting these resources. The main purpose of this is to offer these resources to teachers as possible activities to work on the dialect both at school and at classroom level.

Keywords: dialectal variety, school, teacher, standard, didactic resources.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. OBJECTIUS	6
3. MARC TEÒRIC	7
3.1. El paper de l'escola en el tractament de les varietats dialectals	7
3.2. Tractament de la diversitat dialectal a les escoles: el paper del mestre	9
4. METODOLOGIA	12
4.1. Projecte: "Eivissenquisme il·lustrat"	13
4.2. Blog: "Na Marieta cercaparaules"	14
5. DESENVOLUPAMENT DELS RECURSOS	15
5.1. Activitats a partir de les il·lustracions d' "Eivissenquisme il·lustrat"	15
5.2. Activitats a partir del projecte escolar Marieta cercaparaules	17
6. CONCLUSIONS	20
7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	22
Fonts d'interès	24

1. INTRODUCCIÓ

En tota societat moderna la llengua té una funció molt important, ja que és l'eina de comunicació i cohesió per excel·lència entre diferents membres d'una comunitat lingüística i són les pròpies persones les que diàriament l'utilitzen per desenvolupar les seves activitats (Solís, 2001). La llengua pròpia de les Illes Balears és el català, en la variant dialectal del català balear o insular. Encara que els termes dialecte i llengua puguin semblar oposats, com si el dialecte fos una llengua "menys bona", realment hauríem de xerrar més bé de termes inclusius: tota llengua té dialectes i tot dialecte és també una llengua (Barrieras et al., 2009).

Però, què és exactament un dialecte? Un dialecte és la modalitat que presenta una llengua en una zona determinada (Institut d'Estudis Catalans, 2007, 'dialecte' accepció 2). El català té dos grans blocs dialectals: l'oriental i l'occidental, que a la vegada es poden dividir en altres dialectes i subdialectes (Barrieras et al., 2009). El català balear pertany al bloc del dialecte oriental de la llengua catalana i té una sèrie de característiques comunes o semblants als altres dialectes d'aquest bloc.

El tema sobre el qual es centra aquest treball de fi de grau (TFG) és *El tractament de la varietat dialectal a les aules: Recursos didàctics a partir del cas de l'eivissenc*. L'elecció del tema sorgeix motivat per les observacions personals respecte al tractament de la varietat dialectal a l'aula durant l'etapa d'Educació Primària. Aquest treball consta de dues parts principals. La primera es basa en la recerca bibliogràfica centrada de manera general en quins són i han estat fins ara els models de tractament de la varietat dialectal a les escoles. S'analitzarà també quines opcions té el mestre a l'hora de tractar la varietat dialectal i quins beneficis o inconvenients suposa utilitzar un model o un altre de la llengua a l'aula. Un cop coneguda la teoria general, es centra el punt d'interès en el dialecte eivissenc. A partir de la investigació de la realitat d'aquest dialecte a les escoles i de l'estudi de les activitats que es realitzen als centres, el que es pretén és aportar diferents mètodes didàctics que puguin ser útils a l'hora de treballar la varietat dialectal a les aules.

2. OBJECTIUS

L'elaboració d'aquest TFG té com a objectius principals:

- Analitzar els models de tractament de la varietat dialectal a les aules.
- Aportar mètodes didàctics per treballar la varietat dialectal.

Per arribar a assolir amb èxit aquests objectius generals s'hauran de treballar els següents objectius específics:

- Descriure de quina manera influeix la varietat dialectal del mestre en el plantejament de la varietat que s'adopta a l'aula: la del mestre, la pròpia de la comunitat, l'estàndard?
- Identificar la realitat del dialecte eivissenc a les aules.
- Conèixer propostes de recursos i metodologies per tractar la varietat dialectal a les aules a partir del cas concret de l'eivissenc.

3. MARC TEÒRIC

3.1. El paper de l'escola en el tractament de les varietats dialectals

L'escola és la principal institució sobre la qual es fonamenten les bases d'una societat, un àmbit d'ús formal per antonomàsia, en què s'utilitza la varietat estàndard de la llengua com a principal vehicle de comunicació. Així doncs, l'escola té un valor simbòlic com a eina de cohesió en el si de la comunitat lingüística. Una de les seves funcions principals és ser utilitzada com a norma de correcció respecte de les altres varietats dialectals (Solís, 2001). En referència a l'ensenyament de l'estàndard per part de l'escola, Viaplana (2002, p. 71) il·lustra així la posició que acostuma a prendre l'escola:

“L'aprenentatge de l'estàndard a l'escola va sovint acompanyat de l'esporgament sistemàtic de tots aquells elements lingüístics considerats no estàndards, la gran majoria dels quals solen procedir de les variacions dialectals. D'altra banda, la classificació usual d'«incorrecte» atribuïda als elements esporgats té l'efecte de convertir-los en elements que cal evitar, i no tan sols en elements que no tenen cabuda en la varietat estandarditzada de la llengua. L'acció de l'escola en aquest sentit és molt contundent, i produeix com a efecte un alt grau d'anivellament dialectal a l'entorn de l'estàndard, model natural de l'escola, que tendeix a consolidar-se, durant l'etapa escolar, en varietat exclusiva de la llengua.”

En referència a aquesta relació dialecte-estàndard, estudis fets a Reading (Anglaterra) identificaren que els alumnes utilitzaven menys característiques pròpies de la varietat dialectal en la forma escrita que en la forma oral. Però en les produccions escrites sovint utilitzaven diverses formes d'hipercorrecció que no produïen en la parla (Cheshire, 1982). Una de les tasques fonamentals de l'escola, en referència a la llengua, ha estat ensenyar als alumnes a distingir allò que és estàndard d'allò que no ho és i a reduir la seva expressió, oral i escrita, a l'àmbit de l'estàndard. Però tal com mostra aquesta investigació sembla que al context escolar aquesta distinció en el nivell escrit s'assoleix amb un alt grau d'èxit, mentre que a nivell oral es fa una mica més difícil reduir l'expressió de la variant dialectal.

Sovint es considera que l'estàndard s'ha d'anar obrint pas davant de les varietats no estandarditzades. És aquesta, en efecte, la posició implícita del mestre que assenyala com a "incorrectes" les variacions dialectals, sense fer notar que només ho són en relació amb l'estàndard (Viaplana, 2002). Solís (2001) comparteix la idea de Viaplana sobre la necessitat que l'escola ensenyi el model estàndard però emfatitza el fet que també s'ha de tenir en compte l'educació de tipus sociolingüístic respecte de les varietats dialectals ja que l'escola és la institució més directa des de la qual es pot educar davant la diversitat lingüística. Aquest tractament de la varietat dialectal a les escoles podria evitar que els parlants adoptin una sèrie de prejudicis fixos en referència a les varietats lingüístiques no estàndards. Aquestes varietats dialectals se solen utilitzar en ambients més bé informals i de confiança; i per això tenen un alt nivell de valor afectiu per les persones que la parlen. En contraposició a la varietat estàndard, en les varietats dialectals el conjunt de valors d'afectivitat que cada individu té respecte del seu dialecte afavoreixen el creixement d'un sentiment mutu de pertinença a un grup concret. D'aquesta manera la varietat dialectal en qüestió esdevé un tret d'identitat dels parlants. Els parlants perceben les diferències lingüístiques en referència de la varietat que els és pròpia i els donen la importància d'una identitat diferent a la seva, encara que no dificultin la comprensió mútua (Barrieras et al., 2009).

És imprescindible el paper de l'escola a l'hora d'ensenyar la varietat estàndard però no com la llengua intrínsecament correcta, sinó com l'adequada per a certes situacions, de la mateixa manera que ocorre amb el dialecte, l'ús correcte de cada registre va lligat a la situació comunicativa. L'estàndard és, de fet, un dialecte una mica especial (Barrieras et al., 2009). No hem de tenir por a la diversitat dialectal. L'educació, i especialment l'escola com a eina de cohesió de la comunitat lingüística, han de ser els encarregats de fer visibles els diferents dialectes de la llengua, especialment el que predomini a la regió geogràfica específica, i familiaritzar els parlants de la llengua. Sobretot tenint en compte que la llengua catalana té caràcter de llengua d'àmbit restringit en un món en què la comunicació, la informació i les indústries culturals tendeixen a la mundialització (Solís, 2001).

Abans s'ha comentat que fer visible la varietat dialectal a l'escola pot evitar prejudicis lingüístics en els parlants de la llengua, però a què es volen referir realment els autors amb el terme 'prejudicis' en la relació dialecte-estàndard? En aquesta situació fa referència a la

creença que una varietat de la llengua és més apta que una altra per realitzar unes funcions determinades o en situacions comunicatives concretes. Un prejudici relacionat amb la relació dialecte-estàndard seria pensar que és poc correcte que un mallorquí parli el dialecte balear a València, i creure que hauria d'utilitzar l'estàndard. L'ús del model estàndard en un cas com aquest resulta una eina útil i necessària per superar un problema de comprensió puntual, en cas que existeixi. Al cap i a la fi, com diu Barrieras et al. (2009) qualsevol varietat lingüística té els elements necessaris per adaptar-se a qualsevol funció que els humans li puguin atorgar.

Ha quedat comprovat que hi ha diversitat d'opinions respecte del paper que té l'escola en la societat a l'hora d'adoptar una postura o una altra sobre l'ús i ensenyament de la llengua. Per una banda, hi ha autors que categoritzen l'escola com a eina de correcció respecte de varietats dialectals. És a dir, en una escola amb aquesta visió el tractament del dialecte seria pràcticament inexistent i es donaria més importància a la varietat estàndard. Per una altra banda, Solís (2001) comparteix també la idea que l'escola ha de ser un context formal on s'utilitzi principalment la varietat estàndard de la llengua però aporta una idea que és força interessant i és que l'escola també ha de tenir un paper clau en la creació i difusió de models de comportament de la varietat dialectal.

3.2. Tractament de la diversitat dialectal a les escoles: el paper del mestre

Imaginem un mestre de llengua catalana que ha arribat a una ciutat on la variant dialectal no li és pròpia i ha de donar una classe de català seguint les normes del model estàndard del dialecte en qüestió. Quins serien els models d'enfocament del tractament de la llengua a l'hora d'impartir la nostra docència? Barceló (2014) exposa que en aquest cas hi hauria quatre solucions possibles:

1. Ajustar els criteris aplicats a la tasca docent.
2. No variar el seu dialecte encara que el context i el material preparat no s'hi adequin.
3. Canviar el dialecte, si el docent se'n sent capaç.
4. Conservar el dialecte modificant trets com ara aspectes morfològics o fonètics.

Les situacions plantejades fan referència sobretot a la part oral de la llengua, ja que s'entén que a l'hora d'impartir la docència la part escrita segueix les pautes de la varietat estàndard de la variant que s'estigui estudiant.

Per posar un exemple proper, actualment és molt comú trobar mestres de parla valenciana fent feina a les Illes Balears i amb tota seguretat es trobaran en la mateixa situació que s'ha plantejat anteriorment. Andión (2009) apunta que quant major sigui el coneixement de les variants dialectals de l'idioma per part del professor, menys interferirà negativament en el procés d'aprenentatge de la llengua per part de l'alumne. A més a més, el coneixement de les varietats dialectals per part dels professors redueix la percepció etnocèntrica que moltes vegades es genera de manera inconscient. Utilitzar la varietat dialectal a l'aula és una manera d'apropar la cultura pròpia d'aquest entorn lingüístic, que no deixa de ser una realitat del lloc on es viu.

L'elecció d'un enfocament o d'altre és responsabilitat total del mestre que bé pot apropar la seva varietat al model estàndard de la regió o bé mantenir la seva pròpia tenint present que haurà d'aclarir possibles diferències dialectals tractant-les sempre com un aspecte positiu i enriquidor de la diversitat lingüística. Encara que com s'acaba d'exposar, el professor pot mantenir la seva pròpia varietat, quan el dialecte propi del mestre s'allunya de les característiques generals que presenta el de l'alumnat (un exemple en el cas del català podria ser la diferència de característiques entre català oriental i el català occidental) el millor és que sigui el mestre el que adapti la seva varietat al context. En cas que no s'hi adapti, apunta que, com s'ha comentat abans, es clarifiquin els possibles dubtes en tot moment.

En el cas exposat, quin és el risc a l'hora d'adaptar la varietat pròpia al context? Primer de tot, s'ha de tenir en compte que la llengua oral, per norma general, és ràpida i automatitzada. Si el coneixement de la varietat dialectal del context és baix, el fet que el mestre canviï la seva varietat afectaria aquestes característiques de la llengua oral i el resultat seria una varietat artificial amb una mescla d'elements de les dues varietats. Per tant, s'ha d'anar en compte a l'hora de fer aquest enfocament. I què ocorre en cas que el mestre mantingui la seva varietat i siguin els alumnes els que hagin d'adaptar la seva comprensió, quins riscos pot suposar? En

aquesta situació, els alumnes hauran d'abandonar les seves traces lingüístiques per adoptar una nova varietat partint de zero.

Una vegada esmentades les formes de tractament i els riscos que poden tenir cadascuna d'aquestes formes, quina seria la més beneficiosa per als alumnes? Barceló (2014) assenyala que sigui quina sigui la forma de tractament, el més important és que l'alumne sigui conscient de les seves característiques lingüístiques i pugui relacionar-se amb altres usuaris d'altres varietats lingüístiques que l'enriquiran com a parlant. Cabot (1982) descriu la feina del mestre en aquest aspecte com una feina d'equilibrista. Certament aquest és molt bon símil per comparar la posició del mestre en situacions com la plantejada anteriorment.

El material preparat per a les sessions de llengua condiciona molt el mestre en l'elecció d'una forma o altra de tractament lingüístic a l'aula. En el cas de les Illes Balears, la varietat utilitzada en el material o els llibres de text és l'estàndard i difereix en alguns trets de la varietat regional. Què poden fer els mestres en aquesta situació a l'hora de tractar la varietat dialectal a l'aula? Una de les opcions seria produir un discurs en la varietat no estandarditzada sense seguir el fil conductor d'un material específic i l'altra és emprar el material però produint un discurs en una varietat diferent al de la varietat que s'hi utilitza (Barceló, 2014). Aquesta segona opció és la més comuna actualment a les aules. Aquesta metodologia permet als alumnes el coneixement tant de l'estàndard utilitzat al material com de la varietat dialectal que pot ser-li pròpia o no per mitjà del mestre.

En circumstàncies en què l'estàndard preval com a llengua d'ús a les aules, Rosenberg (1989) identifica que l'ús del dialecte entre els alumnes està relacionat amb el propi interlocutor i la temàtica que s'estigui tractant, i el seu ús és freqüent en moments de discussió o a l'hora de relatar esdeveniments que resulten importants a nivell personal. Apareix novament la idea del valor afectiu del dialecte front a l'estàndard que assenyala Solís (2001).

A partir d'aquesta recerca bibliogràfica, podem concloure, doncs, que pel que fa al tractament de la varietat dialectal, en general l'escola té una funció anivelladora respecte a l'estàndard. Però aquest fet no implica que el dialecte no es pugui utilitzar en l'àmbit de la llengua oral al centre escolar o que no se'n puguin estudiar aspectes com ara les paraules pròpies, el lèxic

propi o les frases fetes. L'escola és, doncs, un context formal en què s'utilitza principalment la varietat estàndard, però també té un paper força important a l'hora de difondre les característiques de la varietat dialectal pròpia. D'aquesta manera, apropant el dialecte a l'escola, s'evita que sorgeixin prejudicis entre parlants. L'escola, lingüísticament parlant, ha de ser com un mirall de la realitat de la llengua al territori.

En aquesta recerca bibliogràfica també s'ha destacat la importància del mestre, ja que és el gran responsable del tractament de la varietat dialectal que es pugui fer a l'aula. Però no és una feina fàcil, ja que hi intervenen diversos factors com ara el fet que el mestre conegui el dialecte, comparteixi o no la mateixa variant del dialecte o, tot i que no el comparteixi, es vegi capaç de parlar-lo a la classe (evitant caure en un model artificios) o almenys treballar vocabulari, paraules i frases fetes pròpies del dialecte durant les classes.

4. METODOLOGIA

Un cop coneguda, de manera general, la teoria en referència al tractament de la varietat dialectal a l'escola i el paper que hi juga el mestre, en aquest punt es tractaran els aspectes metodològics. A l'illa d'Eivissa hi ha un total de 35 escoles públiques, 7 col·legis concertats i 3 centres privats. Molts dels mestres de les escoles públiques són mestres interins sovint provinents d'altres indrets de parla catalana, de manera que molts d'ells potser tenen un altre dialecte i no coneixen les característiques de l'eivissenc. Com s'ha mencionat anteriorment, la feina del mestre respecte del tractament de la varietat dialectal a l'aula és una feina d'equilibrista. Donada la complexitat, i vist el fet que el tractament depèn en gran part de les característiques lingüístiques del propi mestre, el que es pretén en aquest punt és aportar recursos metodològics a partir del cas del dialecte eivissenc. L'objectiu principal és que aquests recursos puguin ser útils i profitosos per treballar característiques del dialecte a l'aula independentment de la varietat dialectal del mestre.

A continuació, s'explicaran dos projectes diferents a partir dels quals sorgeixen els recursos i materials per treballar el dialecte eivissenc tant a nivell d'aula com a nivell de centre que s'explicaran al proper punt. Per poder-lo treballar a nivell d'aula es plantegen les il·lustracions del projecte "Eivissenquisme il·lustrat", que s'explicaran a continuació amb més profunditat.

Pel que fa a un recurs metodològic per treballar característiques del dialecte eivissenc a nivell de centre, es prendran com a exemple algunes de les entrades i activitats mostrades al blog “Na Marieta cercaparaules” del CEIP Sant Antoni.

4.1. Projecte: “Eivissenquisme il·lustrat”

“Eivissenquisme il·lustrat” és un projecte que té com a objectiu principal difondre i apropar la cultura eivissenca a tothom a través de les xarxes socials. Amb aquest projecte el seu creador, Javier Mendoza Cardona, es proposa apropar a la gent frases fetes, costums, paraules i verbs eivissencs que s’estan perdent i només utilitzen i recorden els més majors (Ibiza isla, 2017). Va començar utilitzant la plataforma de Facebook per difondre aquest projecte però va tenir tant d’èxit que actualment també ha fet un compte a Instagram on té milers de seguidors. Les il·lustracions, dibuixos i còmics són de creació pròpia i ho fa de manera autodidacta. L’humor és la senya d’identitat de les seves il·lustracions.

En una entrevista feta al *Nou diari* (2017), el creador de les il·lustracions, en referència al futur de l’eivissenc, comentava que només s’aprèn en aquelles llars en què es parla diàriament i que a l’escola es fa complicat aprendre’l a l’escola pel fet que a les Illes tenim un gran nombre de mestres d’altres indrets de parla catalana. Apunta, doncs, que depenent del mestre es poden tenir ‘sous’, ‘diners’ o ‘doblers’ i això, lligat al fet que a l’escola, generalment, s’aprèn el català estàndard i que els mestres són els principals responsables que s’apregui l’eivissenc, fa complicat que els alumnes nascuts a Eivissa que no parlen l’eivissenc a ca seva arribin a conèixer aquest tipus de paraules i expressions pròpies.

Tot i que aquest projecte inicialment no estava enfocat per tenir una utilitat en l’àmbit de l’educació, molts mestres han demanat permís per utilitzar aquestes il·lustracions a les aules per treballar la cultura, les paraules, els verbs i les frases fetes típiques eivissenques. La predominança de l’humor fa les il·lustracions molt adients per treballar amb nins, ja que els crida molt l’atenció i permet mantenir-los engrescats durant l’activitat.

Aquest tipus de material dona joc a ser utilitzat no tant a nivell escola sinó més bé a nivell de classe, tot i que a continuació en l’apartat de desenvolupament dels recursos s’explicarà un

exemple fet pel conjunt del centre CEIP Santa Gertrudis a partir de les paraules d'aquestes il·lustracions.

És un material molt útil i que està preparat per utilitzar-se ràpidament. A més és fàcil adaptar activitats al nivell dels infants segons el curs. Aquestes il·lustracions són una molt bona ajuda tant per a mestres que parlen o coneixen bé el dialecte eivissenc com per a aquells que no. D'aquesta manera, es poden estudiar aspectes de l'eivissenc i de la seva cultura, tot i que el mestre no comparteixi el dialecte. Per Barceló (2014) aquesta és una de les opcions que té el mestre a l'hora de tractar la varietat dialectal a l'aula. El fet de mantenir el seu dialecte durant l'activitat no suposa cap problema de comprensió sinó més bé dona riquesa lèxica ja que és possible que pugui aportar en el seu dialecte el vocabulari que s'estigui estudiant. Així doncs, es podria aprofitar aquest fet com un aspecte positiu d'enriquiment lingüístic.

A la pàgina web, hi ha l'opció de seleccionar una il·lustració i immediatament apareix una breu explicació de l'expressió en qüestió. Una vegada més, és molt bona solució a l'hora d'explicar-ho al alumnes per a tots aquells mestres que no coneguin aquestes expressions.

4.2. Blog: “Na Marieta cercaparaules”

Al CEIP Sant Antoni (Eivissa), des de la comissió lingüística del centre, han portat a terme un projecte anomenat “Na Marieta cercaparaules”. El projecte gira a l'entorn de la figura de na Marieta, una pagesa eivissenca que s'ha proposat recuperar totes aquelles paraules eivissenques que s'estan començant a perdre o ja estan en desús. Però ella sola no pot trobar-les totes i cerca l'ajuda dels alumnes de l'escola per poder trobar-ne el màxim nombre possible. A la porta d'entrada de l'escola hi ha el ninot de na Marieta i el seu sac de paraules. Els alumnes, de setmana en setmana, poden anar ficant a dins del sac totes les paraules que hagin trobat. Els mestres encarregats de la comissió lingüística aniran revisant setmanalment que no hi hagi paraules o expressions repetides o mal escrites.

Tot i que, com s'ha comentat amb anterioritat, aquest recurs metodològic és més adient per treballar el dialecte eivissenc a nivell de centre, aquesta feina de recerca es pot plantejar setmanalment des de l'aula per part del mestre. D'aquesta manera s'assegura que tots els

alumnes participen en el projecte. De la forma en què s'enfoca aquest recurs metodològic el mestre pot no compartir el dialecte en qüestió i no tenir cap tipus de problema a l'hora de portar a terme l'activitat.

La idea d'engegar aquest projecte la va tenir una de les mestres de l'escola que, quan va tornar de Barcelona on havia estat estudiant, es va adonar que havia oblidat moltes paraules pròpies d'Eivissa. El projecte va tenir molt bona acollida per part dels alumnes i s'hi engrescaren moltíssim. Arrel de la paraula *baldraca*, una de les primeres que van recuperar, els alumnes de 4t A van crear un embarbussament amb el qual participaren al concurs "Rescatamots" organitzat per la Institució Francesc de Borja Moll i van obtenir el primer premi.

5. DESENVOLUPAMENT DELS RECURSOS

Una vegada conegudes les característiques d'aquests dos projectes, com sorgeixen i quina és la seva finalitat principal, a continuació es proposen una sèrie d'activitats a partir d'aquests recursos. Algunes d'aquestes activitats ja s'han portat a terme a centres escolars, mentre que altres les proposaré a partir dels recursos comentats anteriorment. En algun cas, una activitat va lligada a una altra explicada amb anterioritat.

5.1. Activitats a partir de les il·lustracions d' "Eivissenquisme il·lustrat"

1. Decorar el poble amb paraules típiques eivissenques (CEIP Santa Gertrudis)

El 2017, en motiu de les festes del poble, els alumnes de l'escola van decorar el poble amb mots que ja estan en desús. Per realitzar aquesta tasca es van basar en les il·lustracions de l'"Eivissenquisme il·lustrat" i del "Diccionari de paraules eivissenques" de la mateixa pàgina web (Eivissenquisme il·lustrat, 2017).

Aquest és un recurs didàctic molt interessant a l'hora de tractar la varietat dialectal, ja que involucra tota l'escola, se'n pot veure el fruit al poble, tota la comunitat escolar pot participar-hi i gaudir-ne i és una manera de compartir la feina feta amb tothom qui ho vegi.

2. Pintar il·lustracions

Aquesta és una activitat per realitzar a l'aula. És molt senzilla de realitzar per a cursos de 1r o 2n de d'Educació Primària. Es tractaria inicialment de treballar oralment algunes de les paraules, verbs o frases fetes de les il·lustracions relacionant-la amb la imatge perquè el coneixement sigui més significatiu. Finalment, es reparteixen les il·lustracions sense color perquè el alumnes puguin pintar-les.

Figura 1: Mostra d'il·lustracions per pintar.

3. Relacionar il·lustracions i paraules

En cursos una mica més elevats com 3r o 4t, es poden treballar de manera oral les expressions escollides, inventar-hi oracions, crear una definició adient, crear una nova il·lustració etc. I posteriorment fer una breu activitat de relacionar les definicions amb les il·lustracions sense l'expressió.

GÜELU/GÜELA

BAMBO/BAMBA

BOIX/GARRIT

JUGUEROI

Figura 2: Mostra de les il·lustracions per relacionar imatges amb definicions.

4. Crear un teatre breu

Per als darrers cursos de Primària, una activitat interessant és dedicar un trimestre a crear una obra de teatre utilitzant expressions i paraules típiques eivissenques utilitzant aquestes il·lustracions. Un exemple a partir del qual crear una petita obra podria ser la rondalla eivissenca “En Pere Bambo”. És una rondalla que presenta un toc d’humor que engresca els alumnes i amb la qual es poden utilitzar moltíssimes expressions eivissenques.

5.2. Activitats a partir del projecte escolar *Marieta cercaparaules*

1. Crear un diccionari de paraules eivissenques de l’escola

A mesura que es van recopilant paraules i expressions, els encarregats de la comissió lingüística les revisen abans d’adjuntar-les a l’entrada al blog de na Marieta. Una manera de fer-ho és que es pugui seleccionar la primera lletra de cada paraula per fer una recerca ràpida. A continuació es mostra l’exemple del blog de l’escola:

Fes clic damunt per anar a sa meua escola

Etiquetes

- APUNTS LINGÜÍSTICS
- AUDIOS
- BINOMI FANTÀSTIC
- CARTES DE NA MARIETA
- CERCAPARAULES
- CLUB DE FANS
- COSTUMS
- CUINA
- DITES
- ENDEVINETES
- halloween
- INFORMACIÓ
- JOCS LINGÜÍSTICS
- LLIBRES
- MARIETA AL MICRÒFON
- OBJECTES
- RECONeixEMENTS
- SERVEIX PER ...
- Tallers
- TRENCACLOSQUES

SAC DE PARAULES

Figura 3: Exemple de l'entrada al blog del diccionari.

Fes clic damunt per anar a sa meua escola

Etiquetes

- APUNTS LINGÜÍSTICS
- AUDIOS
- BINOMI FANTÀSTIC
- CARTES DE NA MARIETA
- CERCAPARAULES
- CLUB DE FANS
- COSTUMS
- CUINA
- DITES
- ENDEVINETES
- halloween
- INFORMACIÓ
- JOCS LINGÜÍSTICS
- LLIBRES
- MARIETA AL MICRÒFON
- OBJECTES
- RECONeixEMENTS
- SERVEIX PER ...
- Tallers
- TRENCACLOSQUES
- VIDEOS

Arxiu del blog

- d'abril 2020 (2)
- de març 2020 (3)
- de febrer 2020 (1)
- de desembre 2019 (1)
- de novembre 2019 (1)
- d'octubre 2019 (2)
- de juny 2019 (3)
- de maig 2019 (4)
- de març 2019 (5)
- de febrer 2019 (2)
- de gener 2019 (3)
- de desembre 2018 (4)

Sac de la B

Torna pàgina d'inici

Baldraca (Substantiu): càntir. Recipient per posar-hi aigua fet de terrissa amb dos brocs (o becs) i una ansa.

Badoc/ Badoca: (Adjectiu). Persona despistada que perd l'atenció amb facilitat. *En Miquel està embadocat mirant una mosca.*

Baula ("Balda" en català estàndard) (Substantiu): Anella per trucar a la porta. Mira quina balda més polida. Agafa sa baula i tanca sa porta des porxo.

Bequejar (verb). Ferir amb es bec. *Aquest gall sempre bequeja ses cames!*

Born (Substantiu): a Eivissa, és un animal marí gelatinós. Medusa. La paraula té molts significats. M'ha picat un born.

Bòtil (Substantiu): ampolla. Paraula típica de Menorca provinent de l'anglès, però amb molts més usos a Mallorca.

Bogamarí (Substantiu) És un animal invertebrat de la família dels equinodermes, aquàtic que viu a la mar i té el cos ple de punxes.

Botifarró (Substantiu): Budell prim farcit de carn magra i sang de porc, prèviament cuina a sa caldera i trempada amb sal, pebre i espècies, i a vegades amb ceba i arròs. *Aquest any es botifarrons l'han quedat ben bons!*

Figura 4: Exemple de paraules del sac de la lletra B

2. “Pasapalabra”

Aquesta és una activitat a nivell d’aula lligada al diccionari de paraules del centre. Una vegada es tingui un nombre considerable de paraules, una activitat interessant per dur a terme a la classe és crear un joc de “pasapalabra”. S’utilitzaran les mateixes definicions de les entrades del diccionari i els alumnes hauran d’haver-les entès i memoritzat adequadament.

3. Tallers d’estampació de samarretes

Aquesta activitat es pot dur a terme tant a nivell classe com proposar-ho com a taller al conjunt de l’escola. En aquest cas, al CEIP Sant Antoni ho han fet com a taller englobat dins la Festa Cultural del centre. És una forma de reciclar i renovar les camisetes velles que es tenen per casa. A més a més, un dels punts interessants d’aquesta activitat és que, igual que en el cas dels alumnes del CEIP Santa Gertrudis que van decorar el poble amb paraules eivissenques, el producte final de l’activitat és visible més enllà de l’escola i això és un fet que motiva encara més els alumnes.

Figura 5: Imatges extretes del blog de Na Marieta cercaparaules.

6. CONCLUSIONS

Una vegada coneguda la teoria relacionada amb el tractament de la varietat dialectal a l'aula, es pot concloure que en general l'escola és una eina anivelladora de la llengua i l'encarregada d'ensenyar el model estàndard. Però varietat d'autors assenyalen que aquest ensenyament de l'estàndard no ha de plantejar-se com l'única opció correcta. Una de les funcions de l'escola és ser una eina de cohesió social i, com a tal, ha de tenir en compte la realitat de la societat, i en aquesta hi és present la varietat dialectal. D'aquesta manera, trobaríem dos models diferents de tractament del dialecte a les aules. Un d'ells no tindria en compte el dialecte a l'hora de l'ensenyament, mentre que l'altre sí que l'hi tendria. A l'hora d'evitar els prejudicis lingüístics, els segon model resultaria millor opció.

A partir d'aquest moment sorgeix el dubte sobre quin paper juga el mestre a l'hora d'adoptar un model o un altre dins l'aula. I és, al cap i a la fi, sobre qui recau tot el pes a l'hora de treballar el dialecte a l'aula. El fet que el mestre comparteixi o no el dialecte de l'entorn on fa classe és un fet importantíssim, ja que d'això depèn el tractament que es pugui fer del dialecte a l'aula.

En qualsevol cas, a partir dels recursos aportats arrel del dialecte eivissenc s'ha pogut comprovar que hi ha varietat de recursos didàctics per poder posar en pràctica a l'aula i treballar el dialecte que permetrien al mestre fer-ne un tractament encara que el dialecte li sigui desconegut. D'altra banda, a partir dels exemples proposats anteriorment, s'evidencia

que els projectes de centre per tractar la varietat dialectal també poden donar molt bons resultats. D'aquesta manera, a nivell de centre s'està donant cabuda al dialecte a l'escola.

Finalment, aquest treball ha permès conèixer la realitat del dialecte eivissenc a les escoles prenent com a petita mostra les activitats del blog del CEIP Sant Antoni i el projecte "Eivissenquisme Il·lustrat" que, tot i no tenir una finalitat educativa, sinó més bé la de difondre la cultura eivissenca, també s'utilitza com a recurs per tractar el dialecte a les escoles amb molt bons resultats. Un exemple d'aquests bons resultats aconseguits emprant aquest recurs és el treball realitzat al 2017 pels alumnes del CEIP Santa Gertrudi, que es van basar en les paraules de les il·lustracions d'aquest projecte per decorar el seu poble en festes o com els serveix també als alumnes del CEIP Sant Antoni per anar creant a poc a poc el seu propi diccionari del centre. Així doncs, l'èxit del projecte d'"Eivissenquisme il·lustrat" va més enllà de la finalitat inicial per la qual el seu creador el va engegar. Una cosa semblant ocorre amb el projecte del CEIP Sant Antoni, ja que la idea inicial era introduir la figura de na Marieta per presentar una història a partir de la qual crear un diccionari del centre amb paraules eivissenques. Però prenent com a referència aquesta figura de na Marieta han pogut realitzar activitats culturals al centre lligades no només a les paraules i expressions eivissenques, sinó també a la seva cultura.

Aquests recursos plantejats resulten molt profitosos tant per a mestres com per a centres escolars a l'hora de fer un tractament de la varietat dialectal partint d'un mateix projecte. En primer lloc, les il·lustracions d'"Eivissenquisme il·lustrat" són un recurs realment interessant sobretot a l'hora d'introduir termes, expressions i frases fetes perquè és un material llest per ser utilitzat que no comporta gairebé cap preparació de material per part del mestre i és molt útil per a aquells vinguts de fora de la illa que no coneixen el dialecte però volen treballar-lo a l'aula com a part de la nostra cultura. Finalment, de la figura de "Na Marieta cercaparaules" resulta molt útil el plantejament inicial que es fa del personatge que dona peu a poder plantejar tot tipus d'activitats lligades a la llengua i la cultura pròpies d'Eivissa.

Finalment, recordant els objectius plantejats a l'inici d'aquest treball, es farà una breu anàlisi del nivell d'assoliment una vegada acabat aquest treball. En primer lloc, fixant-nos en els objectius generals, podem afirmar que aquests s'han aconseguit amb èxit. El marc teòric s'ha centrat a explicar els models de tractament dialectal i a més quin paper té l'escola i també

com influeix la varietat del mestre en tot aquest tractament que era un dels objectius específics marcat. El segon objectiu general, que era aportar mètodes didàctics, també s'ha acomplert amb èxit. Tota la metodologia s'ha dedicat a explicar dos projectes que tenen com a finalitat principal promoure i ensenyar el dialecte eivissenc. A partir d'aquests, s'han aportat i explicat possibles recursos i activitats, que era un dels objectius específics que es plantejaven. A més a més, aquests dos projectes ens han permès conèixer una mica millor quina és la situació del dialecte eivissenc a les aules, tot i que d'una manera molt superficial, ja que és una mostra molt reduïda en comparació amb el nombre de centres escolars que hi ha en tota l'illa.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Andión, M.A. (2009). La variedad del profesor frente al modelo de enseñanza: convergencias, divergencias y actitudes. *Actas del XIX Congreso Internacional de la Asociación para la Enseñanza del Español como lengua extranjera*. Cáceres, 167-184.
- Barceló, S. (2014). *El tractament de les varietats dialectals en l'ensenyament del català com a llengua estrangera*. (Tesi de fi de màster, Universitat Autònoma de Barcelona). Recuperat de <https://es.slideshare.net/sergibarc/el-tractament-de-les-varietats-dialectals-en-u>
- Barrieras, M., Comellas, P., Fidalgo, M., Junyent, M.C i Unamuno, V. (2009), *Diversitat lingüística a l'aula*, Barcelona: Eumo.
- B.R. (12 de novembre de 2017). 'Eivissenquisme Il·lustrat', una original y creativa forma de divulgar el ibicenco. *Noudiari*. Recuperat de <https://www.noudiari.es/2017/11/eivissenquisme-il%C2%B7lustrat-una-original-y-creativa-forma-de-divulgar-el-ibicenco/>
- Cabot, M. (1982). La nostra llengua parlada a l'escola. *Maina*, 5, 32-34.
- Caib. (s.d.). *Oferta educativa Eivissa i Formentera*. Recuperat de https://www.caib.es/sites/ofertaeducativanova/ca/oferta_educativa_eivissa_i_formentera/
- Cheshire, J. (1982). Dialect Features and Linguistic Conflict in Schools. *Educational Review*, 34, 53-67.

- Cheshire, J i Trudgill, P (1989). *Dialect and Education: Some European Perspectives* (pp. 94-106). Philadelphia: Multilingual Matters.
- Conselleria d'Educació i Universitat. *Currículum de les Illes Balears*. Annex del Decret 32/2014, de 18 de juliol (Llengua Catalana i Literatura). Recuperat de http://weib.caib.es/Normativa/Curriculum_IB/primaria_lomce/curriculum_llengua_catalana_i_literatura.pdf
- Eivissenquisme Il·lustrat (4 desembre 2017). Paraules Eivissenques: Eivissenquisme il·lustrat a IB3. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?time_continue=27&v=aXtN_dXbw60&feature=emb_title
- Ibiza isla (2017). Eivissenquisme il·lustrat. Recuperat de <https://www.ibizaisla.es/eivissenquisme-illustrat>
- Institut d'Estudis Catalans. (2007). *Diccionari de la Llengua Catalana* (2a ed.). Barcelona: IEC.
- Molero, M. (2017-2018). *El reconeixement de la variació dialectal del català en els instruments normatius*. (Treball de fi de grau, Universitat de Girona). Recuperat de https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/15905/MoleroDolzMar_Treball.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pérez de Guzmán Moore, T. (1997). Dialecto e identidad colectiva. *Revista de antropología social*, 6, 139-163.
- Qui soc?. Na Marieta cercaparaules. (s.d.) Recuperat de <http://marietacercaparaules.blogspot.com/>
- Solís, M (2001). Actituds per al canvi: Educar en la llengua i societat. *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*. 21, 70-73.
- Torres Molina, M. (27 de juny de 2018). Na Marieta cercaparaules. *Diario de Ibiza*. Recuperat de <https://www.diariodeibiza.es/cultura/mola/2018/06/27/na-marieta-cerca-paraules/997902.html>
- Van de Craen, P i Humblet, I. (1989). *Dialect and Education: Some European Perspectives* (pp.13-20). Philadelphia: Multilingual Matters.
- Viaplana, J. (2002). *Dialectologia*. (2a ed.). València. Universitat de València.

Fonts d'interès

Cinquè Sa Graduada (2012, juny 12). Rondalla en Pere Bambo. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de https://www.youtube.com/watch?v=6vxjXKq_Src

Ibiza isla. (s.d.). Diccionari de paraules eivissenques. Recuperat de <https://www.ibizaisla.es/blog/diccionario-de-palabras-ibicencas>